

נושאים עיקריים במסכת

- פרק א:** 4 ראשי שנים לנושאים שונים, 4 זמנים שבהם נידון העולם, דיני שליחים היוצאים להודיע על קידוש החודש, דיני עדים המעידים על חידוש החודש. עדים הפסולים מדרבנן לעדות
- פרק ב:** בדיקת העדים שהעידו על חידוש החודש, השאת משואות להודיע על קידוש החודש, צורת קידוש החודש ע"י ב"ד. הגזירה שגזר רבן גמליאל על רבי יהושע, אנשים נוספים שחכמים הקלו עליהם כשיצאו בשבת מחוץ לתחום.
- פרק ג:** קידוש החודש ע"י בית דין, דיני שופר.
- פרק ד:** הלכות תקיעת שופר, סדר אמירת מלכויות זיכרונות ושופרות, תקנות רבן יוחנן בן זכאי, דיני עדות החודש.

פרק א'

הנושאים העקריים בפרק: 4 ראשי שנים לנושאים שונים, 4 זמנים שבהם נידון העולם, דיני שליחים היוצאים להודיע על קידוש החודש, דיני עדים המעידים על חידוש החודש. עדים הפסולים מדרבנן לעדות

מושגים:

שליחים היוצאים להודיע על חידוש החודש: לאחר שבית דין קידשו את החודש, היו מודיעים את הדבר לכל תפוצות ישראל. תחילה עשו זאת ע"י הדלקת משואות במקומות גבוהים. אם החודש היה חסר (בן 29 יום), היו מדליקים משואות ביום שלושים בערב, להודיע שהיום שעבר היה ראש חודש. אם החודש היה מלא לא היו מודיעים כלל. לאחר שקלקלו הכותים, והדליקו משואות גם כאשר לא היה צורך, התקינו שיהיו שלוחים יוצאים לכל המקומות הרחוקים בארץ ובחו"ל כדי להודיע על מועד קידוש החודש.

משנה א: 4 ראשי שנים לנושאים שונים

אָרְבַּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים הֵם: בְּאֶחָד בְּנִיסָן, רֵאשׁ הַשָּׁנָה לַמְּלָכִים וְלְרִגְלִים. בְּאֶחָד בְּאֵלוּל, רֵאשׁ הַשָּׁנָה לַמַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: בְּאֶחָד בְּתִשְׂרִי. בְּאֶחָד בְּתִשְׂרִי, רֵאשׁ הַשָּׁנָה לְשָׁנִים, וְלְשִׁמְשׁוֹן, וְלִיּוֹבְלוֹת, לְנִטְעָה, וְלִירְקוֹת. בְּאֶחָד בְּשֶׁבֶט, רֵאשׁ הַשָּׁנָה לְאֵילָן, כְּדַבְּרֵי בֵּית שַׁמַּאי. בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים: בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר בּוּ.

1 אחד בניסן ראש השנה לנושאים הבאים:

- 1.1 למלכים, שכל פעם שמגיע ראש חודש ניסן מונים שנה נוספת למלכותם.
- 1.2 לרגלים, שפסח נחשב ראשון לרגלים, כיון שהוא מגיע לאחר ראש חודש ניסן.
- 2 ראש השנה למעשר בהמה:
 - 2.1.1 תנא קמא: באחד באלול.
 - 2.1.2 רבי אליעזר ורבי שמעון: באחד בתשרי.
- 3 באחד בתשרי ראש השנה לנושאים הבאים:
 - 3.1 למלכי העולם, כל פעם שמגיע אחד בתשרי מונים שנה נוספת למלכותם.
 - 3.2 לשמיטים, דהינו ששנת השמיטה מתחילה מר"ח תשרי.
 - 3.3 ליובלות, שהיובל מתחיל מר"ח תשרי.
 - 3.4 לנטיעה, בכל פעם שמגיע אחד בתשרי מסתימת שנת ערלה.
 - 3.5 לירקות, שאין מעשרים מירקות שנלקטו לפני תשרי על ירקות שנלקטו לאחר תשרי.
- 4 ראש השנה לאילן (שאין מעשרים מפירות של קודם ר"ה על פירות שלאחר ר"ה):
 - 4.1.1 בית שמאי: באחד בשבט.
 - 4.1.2 בית הלל: ב-15 בשבט.

משנה ב: 4 זמנים שבהם נידון העולם

בְּאַרְבַּעָה פְּרָקִים הָעוֹלָם נִדוֹן: בְּפֶסַח עַל הַתְּבוּאָה, בְּעֶצְרַת עַל פְּרוֹת הָאֵילָן, בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה כָּל בְּאֵי הָעוֹלָם עוֹבְרִין לְפָנָיו כְּבָנֵי מְרוֹן, שְׁנֹאָמֶר (תהלים לג, טו): "הַיָּצֵר יַחַד לָבָם, הַמְּבִין אֶל-כָּל-מַעֲשֵׂיהֶם". וּבְחָג, נִדוֹנִין עַל הַפִּים.

- 1 בפסח נידון על התבואה, אם תהיה שנה מבורכת או לא.
- 2 בשבועות, נידון על פרות האילן אם יהיו בשפע או לא.
- 3 בראש השנה כל באי עולם נידונים על מעשיהם.
- 4 בחג הסוכות נידונים על הגשמים אם נתברך בהם או לא.

משנה ג: חודשים שבהם יוצאים שליחים להודיע באיזה יום התקדש החודש

עַל שְׁנֵיהֶם חֻדְשֵׁים הַשְּׁלוּחִים יוֹצְאִין: עַל נִסָּן מִפְּנֵי הַפֶּסַח. עַל אָב מִפְּנֵי הַמַּעֲנִית. עַל אֵלוּל מִפְּנֵי רֵאשׁ הַשָּׁנָה. עַל תִּשְׂרִי מִפְּנֵי תְּקֻנַּת הַמוֹעֲדוֹת. עַל כֶּסֶלֹו מִפְּנֵי חֲנֻכָּה. וְעַל אֶדְר מִפְּנֵי הַפְּזִירִים. וְכַנְשֵׁיהָ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָיָם, יוֹצְאִין אֶף עַל אֵיר מִפְּנֵי פֶסַח קָטָן.

- 1 בניסן, כדי שידעו מתי פסח.
- 2 באב, כדי שידעו מתי תענית ט' באב.
- 3 באלול, כדי שידעו מתי ראש השנה.
- 4 בתשרי, כדי שידעו מתי יום הכפורים ומתי סוכות.
- 5 בכסלו, כדי שידעו מתי חנוכה.
- 6 באדר, כדי שידעו מתי פורים.
- 7 כשבית המקדש היה קיים, היו יוצאים גם על אייר, כדי שידעו מתי חל פסח שני.

משנה ד: חודשים שמותר לעדים לחלל שבת כדי לבוא ולהעיד על חידוש הלבנה

על שני חדשים מחללין את השבת:

על ניסן ועל תשרי, שבהן השלוחין יוצאין לסודיא, ובהן מתקנין את המועדות. וכשהיה בית המקדש קיים, מחללין אף על כל מפני תקנת הקרבן.

- 1 לאחר החורבן: בניסן ותשרי בלבד, שבהם תלויים כל המועדות.
- 2 בזמן המקדש: מותר היה לחלל את השבת על כל חודש, כדי להקריב קרבן מוסף בזמנו.

משנה ה: תנאים שבהם מותר לעדים לחלל את השבת כדי להודיע על ראש חודש

בין שני נראה בעליל בין שלא נראה בעליל, מחללין עליו את השבת.

רבי יוסי אומר: אם נראה בעליל, אין מחללין עליו את השבת.

- 1 תנא קמא: בין שהירח נראה בברור ובין שלא נראה בברור.
- 2 רבי יוסי (ואין הלכה כמותו): אם הירח נראה בבירור אין מחללים את השבת.

משנה ו: ספור מעשה על עדים שבאו להעיד על ראית חידוש הלבנה

מעשה שעברו יותר מארבעים זוג,

ועבדו רבי עקיבא בלוד.

שלח לו רבן גמליאל: אם מעבב אתה את הרבים, נמצאת מכשילן לעתיד לבא.

- 1 40 זוגות עדים הלכו להעיד על חידוש הלבנה.
- 2 כשעברו בלוד, עיכבן רבי עקיבא, כיוון שלא היה בהם צורך.
- 3 רבן גמליאל: אין לעכב עדים כיוון שבפעם הבאה ימנעו מלבוא ולהעיד.

משנה ז: דין קרובי משפחה לעדות החודש

אב ובנו שראו את החודש, ילכו. לא שמצטרפין זה עם זה,

אלא שאם יפסל אחד מהן, יצטרף השני עם אחר.

רבי שמעון אומר: אב ובנו וכל הקרובין, כשרין לעדות החודש.

אמר רבי יוסי:

מעשה בטוביה הרופא, שראה את החודש בירושלים הוא ובנו ועבדו משחרר,

וקבלו הפהנים אותו ואת בנו, ופסלו את עבדו.

וכשבאו לפני בית דין, קבלו אותו ואת עבדו ופסלו את בנו.

1 אב ובנו שראו את הלבנה בחידושה:

1.1 חכמים:

1.1.1 ילכו שניהם, למרות שאינם מצטרפים יחד לעדות החודש.

1.1.2 אם יפסל אחד מהם בבדיקות ב"ד, עדין יכול השני להצטרף עם עד אחר.

1.2 רבי שמעון (ואין הלכה כמותו): כשרים להצטרף כעדות אחת לעדות החודש.

2 רבי יוסי:

2.1 מעשה בטוביה הרופא שבא להעיד יחד עם בנו ועבדו המשחרר:

2.1.1 בית דין של כהנים קבל את טוביה ובנו כעדות כשרה ופסלו את עבדו.

2.1.2 בית דין הגדול קבלו את טוביה ועבדו ופסלו את בנו.

משנה ח: עדים הפסולים מדרבנן לעדות (מלבד עבדים כנעניים שפסולים מדאורייתא)

אלו הן הפסולין:

המשחק בקביא, ומלוי ברבית, ומפריחי יונים, וסוחרי שביעית, ועבדים.

זה הפלל: כל עדות שאין האשה כשרה לה, אף הן אינן כשרים לה.

1 עדים הפסולים לעדות החודש:

1.1 משחק בקובייה (על מנת להרויח כספים, ואין לו התעסקות אחרת).

1.2 מלווה בריבית, (גם הלווה וגם המלווה, ואפילו הריבית היא רק דרבנן).

1.3 מפריחי יונים, (ומי שיונתו תקדים את יונת חברו יזכה בסכום כסף).

1.4 סוחרים ביבול של שביעית.

- 1.5 עבדים כנעניים (פסולים מדאורייתא).
2 כלל: כל עדות שהאשה אינה כשרה לה גם אלו אינם כשרים לה.

משנה ט: דוגמאות לחילול שבת שמותר לעשותו כדי להודיע על מולד הלבנה

- מי שראה את החדש ואינו יכול להלך, מוליכין אותו על החמור, אפלו במטה. ואם צודה להם, לוקחין בידם מקלות. ואם הייתה דרך רחוקה, לוקחין בידם מזונות. שטעל מהלך לילה יום, מחללין את השבת ויוצאין לעדות החדש. שנאמר (ויקרא כג, ד): "אלה מועדי ה'... אשר-... קראו אתם במועדם".**
- 1 אם העד שראה את חידוש הלבנה אינו יכול ללכת בעצמו:
1.1 מותר לשאת אותו לבית דין. ואפילו על מיטה ואפילו על חמור.
1.2 מותר לשאת מקלות כדי להתגונן מפני אורבים שבדרך.
1.3 מותר לקחת מזונות אם הדרך רחוקה.
2 חילול שבת כאשר המרחק לבית דין גדול:
2.1 יוצאים לדרך אם המרחק לבית הדין, קטן מזמן הליכה של יום ולילה.
2.2 אם המרחק גדול מיום ולילה אין יוצאים.

פרק ב'

הנושאים העיקריים בפרק:

בדיקת העדים שהעידו על חידוש החודש, השאת משואות להודיע על קידוש החודש, צורת קידוש החודש ע"י ב"ד, הבריקות שעשה רבן גמליאל לעדי החודש. הגזירה שגזר רבן גמליאל על רבי יהושע, אנשים נוספים שחכמים הקלו עליהם כשיצאו בשבת מחוץ לתחום.

משנה א: בדיקת נאמנותם של עדי החודש

- אם אינן מכירין אותו, משלחין אחר עמו להעידו. בראשונה, היו מקבלין עדות החדש מכל אדם. משקלקלו הפינין, התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המכירים.**
- 1 עד שאינו מוכר לבית דין, שולחים אתו 2 עדים נוספים שיעידו שנאמן הוא.
2 בתחילה קבלו עדות החודש מכל אדם.
2.1 לאחר מכן, קלקלו הצדוקים ושלחו עדי שקר להעיד על חידוש החודש.
2.2 התקינו שיקבלו עדות החודש רק מעדים המוכרים לבית הדין כנאמנים.

משנה ב': צורת ההודעה על קידוש החודש לכל תפוצות ישראל

- בראשונה, היו משיאין משואות. משקלקלו הכותים, התקינו שיהו שלוחין יוצאין.**
- 1 בתחילה היו משיאים משואות על ההרים הגבוהים להודיע על חידוש החודש.
1.1 לאחר מכן, קלקלו הכותים והשיאו משואות גם כשלא היה צריך.
1.2 התקינו שיהיו שליחים יוצאים להודיע על מועד קידוש החודש.

משנה ג': תאור צורת השאת המשואות (כשהחודש היה חסר)

- כיצד היו משיאין משואות? מביאין פלנסאות של ארז ארפין, וקנים ועצי שמן ונערות של פשתן, וכורף במשיחה, ועולה לראש ההר ומצית בהן את האור, ומוליך ומביא ומעלה ומוריד, עד שהוא רואה את חברו שהוא עושה כן בראש ההר השני; וכן בראש ההר השלישי.**

משנה ד': המקומות שמהם היו משיאים את המשואות

- ומאין היו משיאין משואות? מהר המשחה לסרטבא, ומסרטבא לגרפינא, ומגרפינא לחורן, ומחורן לבית בלתי. ומבית בלתי לא זוו משם, אלא מוליך ומביא ומעלה ומוריד, עד שהיה רואה כל הגולה לפניו כמדורת האש.**

משנה ה': תאור קבלת עדי המולד בירושלים

- הצר גדולה הייתה בירושלים, ובית יעקב הייתה נקראת, ולשם כל העדים מתפנסים, ובית דין בודקין אותם שם. וסעודות גדולות עושין להם בשביל שיהו דגילין לבא.**

**בְּרֵאשׁוֹנָה לֹא הָיוּ זָוִין מִשָּׁם כָּל הַיּוֹם.
הַתְּקִין רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הַזְּקֵן, שֶׁיְהִי מְהַלְכִין אֶלְפִים אָמָּה לְכָל רוּחַ.**

וְלֹא אֵלוּ בְּלִבָּד,

אֶלָּא אִף הַחֲכָמָה הַבְּאָה לִילָד,

וְהִבָּא לְהַצִּיל מִן הַדְּלָקָה, וּמִן הַגֵּיס וּמִן הַנְּהָר וּמִן הַמַּפְּלָת,

הָרִי אֵלוּ כְּאֲנָשֵׁי הָעִיר, וַיֵּשׁ לָהֶם אֶלְפִים אָמָּה לְכָל רוּחַ.

- 1 כל העדים שהגיעו לירושלים לתת עדות, התכנסו בירושלים בחצר גדולה, ובית יעזק שמה.
- 2 בית הדין היו בודקים אותם שם.
- 3 בית דין עשו להם סעודות גדולות כדי שיהיו מעוניינים לבוא ולהעיד.
- 4 אם באו העדים בשבת:

4.1 בתחילה, היו העדים נשארים באותה חצר ולא יוצאים משם כל השבת.

4.2 התקין רבן גמליאל הזקן, שיהיה להם 2000 אמה מחוץ לעיר כמו לבני העיר.

כותרת נוספת: אנשים נוספים שגם להם תיקנו תחום שבת כמו שאר בני העיר.

1 מיילדת שבאה מחוץ לתחום בשבת כדי לילד.

2 הבא מחוץ לתחום בשבת להציל מדלקה שפרצה.

3 הבא מחוץ לתחום להציל מאויב שבא להתנפל על ישוב ספר.

4 הבא להציל מנהר שעלה על גדותיו והציף את העיר.

5 הבא מחוץ לתחום להציל ממפולת.

משנה ו': צורת בדיקת העדים

כִּיצַד בּוֹדְקִין אֶת הָעֵדִים?

זוּג שֶׁבָּא רָאשׁוֹן, בּוֹדְקִין אוֹתוֹ רָאשׁוֹן,

וּמְכַנְּסִין אֶת הַגְּדוֹל שֶׁבָּהוּ, וְאוֹמְרִים לוֹ:

"אָמַר, כִּיצַד רָאִיתָ אֶת הַלְּבָנָה, לִפְנֵי הַחֶסֶה אוֹ לְאַחַר הַחֶסֶה? לְצַפּוֹנָה אוֹ לְדְרוֹמָה?

כֶּסֶה הִיָּה גְבוּהָ וְלֹאִין הִיָּה נוֹטָה? וְכֶסֶה הִיָּה רָחֵב" ?

אִם אָמַר: "לִפְנֵי הַחֶסֶה" לֹא אָמַר כְּלוּם.

וְאַחַר כֵּךְ הָיוּ מְכַנְּסִים אֶת הַשְּׁנִי וּבּוֹדְקִין אוֹתוֹ.

אִם נִמְצְאוּ דְבָרֵיהֶם מְכַוְּנִים, עֲדוּחַן קִיָּמַת.

וְשָׂאָר כָּל הַזְּנוּת שׁוֹאֲלִין אוֹתָם רָאשֵׁי דְבָרִים.

לֹא שֶׁהָיוּ צְרִיכִין לָהֶן, אֶלָּא כְּדִי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ בְּפִחֵי נַפְשׁוֹ, בְּשִׁבְלֵי שֶׁיְהִי רְגִילִים לְבֹא.

1 זוג עדים שבא ראשון בודקים אותו ראשון.

2 לגבי כל זוג עדים, בודקים תחילה את הגדול שבהם ואח"כ את השני.

3 שואלים אותו מספר שאלות כדי לאמת את עדותו.

4 אם דבריו סותרים את מה שידוע לחכמים, עדותו בטלה.

5 אח"כ מכניסים את השני ובודקים גם אותו.

6 אם עדותם מותאמת, היו מקדשים ע"פ עדותם את החודש.

7 את שאר העדים שהגיעו בודקים בצורה שטחית.

8 בדקו אותם כדי שלא יצטערו שבאו, ויהיו מוכנים לבוא להעיד שוב.

משנה ז': צורת קידוש החודש ע"י בית דין

רֹאשׁ בֵּית דִּין אוֹמֵר: "מְקַדְּשׁוּ! וְכָל הָעָם עוֹנִין אַחֲרָיו: "מְקַדְּשׁוּ, מְקַדְּשׁוּ!"

בֵּין שְׁנֵי נְרָאָה בְּזִמְנֵהוּ, בֵּין שֶׁלֹּא נְרָאָה בְּזִמְנֵהוּ, מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ.

רְבִי אֶלְעָזָר בֶּר צְדוֹק אוֹמֵר: אִם לֹא נְרָאָה בְּזִמְנֵהוּ, אֵין מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ, שֶׁכִּבְר קִדְּשׁוּהוּ שְׁמַיִם.

1 ראש בית הדין אומר: "מקודש", והעם עונים אחריהם "מקודש מקודש".

2 האם מקדשים כל חודש או רק אם הירח נראה בליל השלושים ("בזמנו")?

2.1 תנא קמא (ואין הלכה כמותו): מקדשים כל חודש.

2.2 רבי אליעזר בר צדוק: מקדשים רק כאשר הירח נראה בזמנו.

משנה ח': תאור הבדיקות שהיה עושה רבן גמליאל לעדי החודש

דְּמוּת צְרוּת לְבָנוֹת הָיוּ לוֹ לְרַבֵּן גַּמְלִיאֵל, בְּשִׁבְלָא וּבְפִתְלָא בְּעֵלְיָתוֹ,

שֶׁבָּהֶן מְרָאָה אֶת הַהֲדִיוּטוֹת, וְאוֹמֵר: "הֲכִיָּה רָאִיתָ אוֹ כִּיָּה" ?

מַעֲשֵׂה שֶׁבָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: "רָאִינוּהוּ שְׁחָרִית בְּמִזְרַח וְעָרְבִית בְּמַעְרָב."

אָמַר רְבִי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: "עַדִּי שֶׁקָּרַח הָיָה!"

כְּשֶׁבָּאוּ לִיְבֵנָה קִבְּלוּ רַבֵּן גַּמְלִיאֵל.

וְעוֹד בָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: "רָאִינוּהוּ בְּזִמְנֵהוּ", וּבְלִיל עֵבֹרוֹ לֹא נְרָאָה;

וְקִבְּלוּ רַבֵּן גַּמְלִיאֵל.

אמר רבי דוסא בן הרקינס:

"עדי שקר הוה היאך מעידים על האשה שילדה, ולמחר נרסה בין שניה?"
אמר לו רבי יהושע: "רואה אני את דבריך".

- 1 ציורים שונים היו לו לרבן גמליאל בעליתו, ושם חקר את העדים.
- 2 סיפורי מעשה לגבי עדים שחקר אותם רבן גמליאל:
 - 2.1 אמרו העדים: "ראינו את הלבנה בשחרית במזרח, ובערבית ראינוה במערב":
 - 2.1.1 רבי יוחנן בן נורי: "עדי שקר הם".
 - 2.1.2 רבן גמליאל קיבלם.
 - 2.2 אמרו העדים: "ראינו את הלבנה בליל שלושים, ובליל שלושים ואחד לא ראינוה":
 - 2.2.1 רבן גמליאל קבלם.
 - 2.2.2 ר' דוסא בן הרקינס:
 - 2.2.2.1 עדי שקר הם.
 - 2.2.2.2 כי זה דומה למי שמעיד שהאשה ילדה ולמחרת היא עדיין בהריון.
 - 2.2.3 ר' יהושע: הסכים עם ר' דוסא.

משנה ט': הגזירה שגזר רבן גמליאל על רבי יהושע, וקבלת הדין ע"י רבי יהושע

שחל לו רבן גמליאל:

"גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך, ביום הכפורים שתחל להיות בחשבונך".
הלך ומצאו רבי עקיבא מצר,

אמר לו: יש לי ללמוד, שכל מה שטענה רבן גמליאל עשוי, שנאמר (ויקרא כג, ד):
"אלה מועדי ה' מקראי קדש, אשר תקראו אתם".

בין בזמן, בין שלא בזמן, אין לי מועדות אלא אלו.

בא לו אצל רבי דוסא בן הרקינס,

אמר לו: "אם באין אנו לדון אחר בית דינו נשל רבן גמליאל,

צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו.

שנאמר (שמות כד, ט): "ויעל משה ואהרן נרב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל",
ולמה לא נחפרשו שמוחזן של זקנים?

אלא ללמד, שכל שלשה ושלושה שעמדו בית דין על ישראל,

הרי הוא כבית דינו של משה.

נטל מקלו ומעוטי בידו, והלך ליבנה אצל רבן גמליאל,

ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבונו.

עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו,

אמר לו: "בוא בשלום, רבי ותלמידי! רבי בחכמה, ותלמידי שקבלת את דברי".

1 רבן גמליאל גזר על רבי יהושע:

שיבוא אליו במקלו ובמעוטי ביום הכפורים שחל ע"פ חשבונו (של ר' יהושע).

2 רבי עקיבא מצא את רבי יהושע מצטער על הגזרה שגזר עליו רבן גמליאל.

3 אמר רבי עקיבא לרבי יהושע:

3.1 מה שקבע רבן גמליאל הוא הקובע, בין אם כוון לזמן הנכון ובין אם לא.

4 אמר רבי דוסא בן הרקינס לרבי יהושע:

4.1 אין לנו לערער על בית דינו של רבן גמליאל.

4.2 כשם אין לנו לערער על כל בתי הדין מימות משה רבינו.

5 קיים רבי יהושע את הגזירה, ובא אליו במקלו ומעוטי ביום כפור שחל על פי חשבונו.

6 נשקו רבן גמליאל ואמר לו:

"בא בשלום רבי ותלמידי, רבי בחכמה, ותלמידי שקבלת את דברי".

פרק ג'

הנושאים העיקריים בפרק: קידוש החודש ע"י בית דין, דיני שופר.

משנה א': קידוש החודש כאשר בית דין עצמו ראה את המולד

ראוהו בית דין וכל ישראל; נחקרו העדים;

ולא הספיקו לומר: מקדש, עד שחשקה הרי זה מעבר.

ראוהו בית דין בלבד, יעמדו שנים ויעידו בפניהם, ויאמרו: "מקדש, מקדש!"

ראוהו שלשה והן בית דין,

יעמדו השנים,

ויושיבו מחבריהם אצל היחיד ויעידו בפניהם, ויאמרו: "מקדש, מקדש!"

שאין היחיד נאמן על ידי עצמו.

1 ראו בית דין עצמו את המולד או שראו כל ישראל, וכן עדים שראו את המולד:

- אם בית דין לא הספיק לומר "מקודש" עד שחשכה, החודש יהיה מעובר.
 2 ראו בית דין בלבד את המולד (בליל השלושים):
 שנים מהם ישמשו למחרת כעדים בפני שאר בית הדין, שיאמר: "מקודש מקודש"..
 3 ראו 3 מאנשי בית הדין את המולד:
 3.1 ישמשו 2 מהם כעדי ראיה,
 3.2 יצרפו אל הדיין השלישי דיינים נוספים, ויעידו השניים בפניהם.
 3.3 דיין יחיד אינו נאמן לומר: "מקודש".

משנה ב': שופרות הכשרים לתקיעה בראש השנה

- כָּל הַשּׁוֹפְרוֹת כְּשֵׁרִין, חוּץ מִשֵּׁל פְּרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָרָן.**
אָמַר רַבִּי יוֹסִי: וְהָלָא כָּל הַשּׁוֹפְרוֹת נִקְרְאוּ קָרָן, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ו, ה): "בְּמִשְׁפַּח בְּקָרְן הַיּוֹבֵל".
 1 תנא קמא: כל השופרות כשרים חוץ משל שור או פרה.
 2 רבי יוסי: גם שופר של פרה או שור כשרים.

משנה ג': מצוה לתקוע בשופר של יעל שהוא פשוט ולא כפוף

שׁוֹפֵר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁל יַעַל פְּשׁוּט,

- וּפְּנֵי מִצְפֵּה זָהָב,**
וְנִשְׁתִּי חֲצוּצְרוֹת מִן הַצְּדִין.
שׁוֹפֵר מֵאֲרִיךְ וְחֲצוּצְרוֹת מִקְצְרוֹת, שֶׁמִּצְוֵת הַיּוֹם בְּשׁוֹפֵר.
כּוֹתֵר נּוֹסֵפֶת: דִּין שׁוֹפֵר שְׁחֻקֵּים בּוֹ בַּמִּקְדָּשׁ:
 1 פיו של השופר מצופה זהב (ולא במקום הנחת הפה).
 2 שני אנשים עומדים משני צידי השופר ותוקעים בחצוצרות.
 3 שופר מאריך בתקיעות וחצוצרות מקצרות, כדי להודיע שמצוות היום בשופר.

משנה ד': צורת התקיעות בתענית בבית המקדש

- בַּתַּעֲנִיּוֹת, בְּשֵׁל זְכָרִים כְּפּוֹפִין,**
וּפִיָּהֶן מִצְפֵּה כְּסָף,
וְנִשְׁתִּי חֲצוּצְרוֹת בְּאֶמְצַע.
שׁוֹפֵר מִקְצֵר וְחֲצוּצְרוֹת מֵאֲרִיכוֹת, שֶׁמִּצְוֵת הַיּוֹם בְּחֲצוּצְרוֹת.
 1 תוקעים בשופר של אייל שהוא כפוף.
 2 פיו של השופר מצופה כסף (ולא במקום הנחת הפה).
 3 שנים תוקעים בחצוצרות, ושנים, אחד מימינם ואחד משמאלם, תוקעים בשופרות.
 4 שופר מקצר בתקיעות וחצוצרות מאריכות, שמצוות היום לתקוע בחצוצרות.

משנה ה': השואה בין תקיעת שופר של ראש השנה לתקיעת שופר של יום כפור בשנת היובל

- שָׁנָה הַיּוֹבֵל לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְתַקִּיעָה וְלִבְרִיכוֹת.**
רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה תּוֹקְעִין בְּשֵׁל זְכָרִים, וּבַיּוֹבֵל בְּשֵׁל יַעֲלִים.
 1 בראש השנה וביום כיפור בשנת היובל, תוקעים בשופר של יעל פשוט.
 2 ביום כיפור בשנת היובל מתפללים במוסף מלכויות זיכרונות ושופרות כמו בראש השנה.
 2.1 רבי יהודה:
 2.1.1 בראש השנה תוקעים בשופר של אייל שהוא כפוף.
 2.1.2 ביובל תוקעים בשופר של יעל שהוא פשוט.

משנה ו': דיני שופר שנסדק

- שׁוֹפֵר שֶׁנִּסְדַּק וְדָבְקוֹ, פְּסוּל.**
דָּבֵק שֶׁנִּבְרֵי שׁוֹפְרוֹת, פְּסוּל.
נִקְבַּ וְסִתְמוֹ, אִם מְעַכְבֵּ אֶת הַתְּקִיעָה, פְּסוּל, וְאִם לֹא, כְּשֵׁר.
 1 שופר שנסדק לאורכו והדביקו אותו בדבק, או ע"י חימום באש, פסול.
 2 שופר שנשבר, והדביקו את השברים, ולא היה באף אחד מהם כדי שופר כשר, השופר פסול.
 3 שופר שניקב וסתמו אותו (בחתיכה משופר אחר):
 3.1 אם ללא הסתימה, אי אפשר היה לתקוע בשופר, השופר פסול.
 3.2 אם ללא הסתימה אפשר היה גם כן לתקוע, השופר כשר.

משנה ז': דין קולות פגומים של שופר

הַתּוֹקֵעַ לְתוֹךְ הַבּוֹר, או לְתוֹךְ הַדּוּת, או לְתוֹךְ הַפְּסָם:
אִם קוֹל שׁוֹפֵר שָׁמַע, יָצָא,

ואם קול הברה נשמע, לא יצא.

וכן מי שנהיה עובר אחורי בית הכנסת, או שנהיה ביתו סמוך לבית הכנסת, ושמע קול שופר או קול מגלה: אם פון לבו, יצא, ואם לאו, לא יצא. אף על פי שנה שמע וזה שמע, זה פון לבו וזה לא פון לבו.

- 1 התקוע לתוך בור או דות (בור שקירותיו סביב בנויים מאבן), או לתוך חבית של חרס:
 - 1.1 אדם העומד מחוץ לבור או לדות או לחבית, שמע תקיעה ברורה יצא ידי חובה.
 - 1.2 אם שמע קול לא ברור, כעין הד של תקיעה, לא יצא.
- 2 אדם שעובר מאחורי בית כנסת ושומע קול שופר או קריאת מגילה:
 - 2.1 אם כוון ליבו לצאת ידי חובה, יצא.
 - 2.2 אם לא כיוון ליבו לצאת, לא יצא.
- 2.3 למרות שבשני המקרים האדם שמע את התקיעה, יש הבדל אם כוון ליבו לצאת או לא כיוון לבו.

משנה ח': מדרשי אגדה המראים שהכל הולך אחר כוונת הלב

"והיה באשר ירים משה ידו ונבר ישראל" וגו' (שמות יז, יא), וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? אלא לומר לך: כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה, ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים, היו מתגברים, ואם לאו, היו נופלין. כיוצא בדבר אמה אומר (במדבר כא, ח): "עשה לך שרף ושים אותו על-נס, והיה כל-הנשוף, וראה אותו וחי". וכי נחש ממית, או נחש מחיה? אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה, ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים, היו מתרפאים, ואם לאו, היו נמוקים.

חרש שוטה וקטן, אין מוציאין את הרבים ידי חובתן.

זה הכלל: כל שאינו מחיב בדבר, אינו מוציא את הרבים ידי חובתן.

כותרת נוספת: מי יכול להוציא אחרים ידי חובת שופר, ומי אינו יכול ?

- 1 חרש שוטה וקטן אינם יכולים להוציא אחרים ידי חובה.
- 2 כלל: מי שאינו מחויב מצד גופו (כגון חרש שוטה וקטן), אינו יכול להוציא את האחרים.

פרק ד'

הנושאים העיקריים בפרק: הלכות תקיעת שופר, סדר אמירת מלכויות וזכרונות ושופרות, תקנות רבן יוחנן בן זכאי, דיני עדות החודש.

מושגים:

יום הנפת העומר: בזמן המקדש, בשעה עשר בניסן היו מקריבים את קרבן העומר. עד לזמן הקרבת העומר אסור היה לאכול מהתבואה החדשה של אותה שנה. באותו יום, מיד לאחר ההקרבה מותר היה לאכול מהתבואה החדשה. לאחר החורבן התקין רבן יוחנן בן זכאי, שלא לאכול מהתבואה החדשה ביום ששה עשר בניסן כולו.

משנה א': הבדל בתקיעות של ר"ה בזמן המקדש ולאחר החורבן

יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת,

במקדש היו תוקעים, אבל לא במדינה.

משחרב בית המקדש,

התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו בית דין.

אמר רבי אלעזר: לא התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא ביבנה בלבד.

אמרו לו: אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין.

1 בזמן המקדש:

1.1 אם ר"ה חל בשבת:

1.1.1 במקדש היו תוקעים (יש אומרים בכל ירושלים).

1.1.2 בשאר המדינה לא היו תוקעים.

2 לאחר חורבן המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי:

2.1 תנא קמא: שיתקעו בשופר בשבת רק במקום שיש בו סנהדרין של 23.

2.2 רבי אלעזר: שיתקעו בשופר בשבת רק במקום שיש סנהדרין גדולה כגון יבנה.

משנה ב': יתרון נוסף שהיה בירושלים בזמן המקדש על פני יבנה לאחר החורבן

ועוד זאת הייתה ירושלים יתרה על יבנה,

שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבא, תוקעין.

וביבנה לא היו תוקעין, אלא בבית דין בלבד.

1 בירושלים:

- 1.1 גם בערים סמוכות לה תקעו בר"ה שחל להיות בשבת, אם התקיימו התנאים הבאים:
 - 1.1.1 עיר שרואים ממנה את ירושלים.
 - 1.1.2 עיר שיכולה לשמוע את התקיעות שתוקעים בירושלים.
 - 1.1.3 עיר שנמצאת בתחום שבת של ירושלים.
 - 1.1.4 עיר שאין מניעה מאנשיה לבא לירושלים (כגון שאין מכשול פיזי).
- 2 ביבנה: רק בה היו תוקעים בר"ה שחל להיות בשבת, ורק בפני בית דין.

משנה ג': הבדל בין נפילת לולב בזמן המקדש ולאחר החורבן

בְּרֵאשׁוֹנָה הָיָה הַלּוּלָב נֶטֶל בַּמִּקְדָּשׁ שֶׁבָעָה, וּבַמִּדְיָנָה יוֹם אֶחָד. מִשְׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הִתְקִין רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁיְהִי לּוּלָב נֶטֶל בַּמִּדְיָנָה שֶׁבָעָה, זָכָר לַמִּקְדָּשׁ. וְשֶׁיְהִי יוֹם הַנֶּהֱפָךְ כֻּלּוֹ אֶסוּר.

1 בזמן המקדש:

- 1.1 במקדש היה לולב (4 המינים) ניטל שבעה ימים, ובשאר המדינה רק ביו"ט ראשון.
- 1.2 אם יום ראשון של החג חל בשבת, היה לולב ניטל בשבת, בין במקדש ובין במדינה.
- 2 לאחר החורבן התקין רבן יוחנן בן זכאי:
 - 2.1 שלולב יהיה ניטל בכל מקום כל שבעת ימי הסוכות.
 - 2.2 (חכמים אסרו ליטול בשבת, אפילו ביום ראשון של חג).
 - 2.3 ועוד תקנה התקין שיום הנפת העומר (ראה מושגים) כולו יהיה אסור בתבואה חדשה.

משנה ד': דיני עדות החודש

בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ מְקַבְּלִין עֵדוֹת הַחֹדֶשׁ כָּל הַיּוֹם. פְּעַם אַחַת וְנִשְׁמְחוּ הָעֵדִים מִלְּבָא, וְחִקְלְקְלוּ הַלְוִיִּם בְּשִׂיר. הִתְקִינוּ שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְקַבְּלִין אֲלָא עַד הַמִּנְחָה. וְאִם בָּאוּ עֵדִים מִן הַמִּנְחָה וְלִמְעַלָּה, נִהְיִין אוֹתוֹ הַיּוֹם קֹדֶשׁ וְלִמְחָר קֹדֶשׁ. מִשְׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הִתְקִין רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁיְהִי מְקַבְּלִין עֵדוֹת הַחֹדֶשׁ כָּל הַיּוֹם. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קִרְחָה: וְעוֹד זֹאת הִתְקִין רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁאִפְלוּ רֵאשִׁי בֵּית דִּין בְּכָל מְקוֹם, שֶׁלֹּא יִהְיוּ הָעֵדִים הוֹלְכִין אֲלָא לְמָקוֹם הַעוֹד.

- 1 בשלב הראשון: קבלו עדות החודש כל היום.
 - 2 פעם קרה שהגיעו העדים בראש השנה סמוך לשקיעה:
 - 2.1 שרו הלוויים שיר של חול, במקום שיר של ר"ה, בהקרבת תמיד של בין הערביים.
 - 2.2 התקינו שיקבלו עדות החודש רק עד זמן הקרבת התמיד של בין הערביים.
 - 2.3 אם יבואו העדים מאוחר יותר יהיה אותו יום קודש וגם למחרת קודש (שני ימים ר"ה).
 - 3 לאחר שחרב הבית:
 - 3.1 התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיחזרו לקבל עדות חודש תשרי כל היום כולו.
 - 3.2 (אם באו העדים לאחר המנחה נשאר המנהג, שיהיה אותו יום קודש וגם למחרת קודש).
 - 3.3 רבי יהושע בן קרחה: רבן יוחנן התקין תקנה נוספת: שהעדים מעידים בפני בית דין ואפילו ראש בית דין לא נמצא שם.

משנה ה': סדר אמירת מלכויות, זכרונות ושופרות בתפילת מוסף של ראש השנה

סֹדֶר בְּרִכּוֹת: אוֹמֵר אֲבוֹת וְגִבּוֹרוֹת וְקִדְשַׁת הַשֵּׁם, וְכוּלְל מַלְכוּיֹת עַמָּהּ, וְאֵינוֹ תוֹקֵעַ. קִדְשַׁת הַיּוֹם, וְתוֹקֵעַ. זְכוֹרוֹנוֹת, וְתוֹקֵעַ. שׁוֹפְרוֹת, וְתוֹקֵעַ. וְאוֹמֵר עֲבוּדָה וְהוֹדָאָה וּבְרַכְתָּ כְּהִנִּים, דְּכָרִי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נֹרִי. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: אִם אֵינוֹ תוֹקֵעַ לְמַלְכוּיֹת, לְמָה הוּא מוֹפִיר? אֲלָא אוֹמֵר אֲבוֹת וְגִבּוֹרוֹת וְקִדְשַׁת הַשֵּׁם, וְכוּלְל מַלְכוּיֹת עִם קִדְשַׁת הַיּוֹם, וְתוֹקֵעַ. זְכוֹרוֹנוֹת, וְתוֹקֵעַ, שׁוֹפְרוֹת, וְתוֹקֵעַ. וְאוֹמֵר עֲבוּדָה וְהוֹדָאָה וּבְרַכְתָּ כְּהִנִּים.

1 רבי יוחנן בן נורי: סדר התפילה כך הוא:

- 1.1 תחילת התפילה: אבות, גבורות ("אתה גבור"), וקדושת השם ("אתה קדוש").
- 1.2 מלכויות נאמרה בתוך תפילת קדושת השם, ואין תוקעים בה.
- 1.3 ממשיכים בקדושת היום ("אתה בחרתנו"), ובסיומה תוקעים.
- 1.4 תפילת זכרונות ("אתה זוכר מעשי עולם"), ותוקעים.

- 1.5 תפילת שופרות ("אתה נגלת בענן כבודך") ותוקעים.
- 1.6 מסיימים בתפילת עבודה ("רצה"), הודאה ("מודים"), ושים שלום.
- 2 רבי עקיבא:
- 2.1 מתחילים בתפילת אבות, גבורות, וקדושת השם.
- 2.2 ממשיכים בקדושת היום ("אתה בחרתנו"), ובתוכה מלכויות ותוקעים.
- 2.3 זיכרונות ותוקעים, שופרות ותוקעים.
- 2.4 עבודה, הודאה ושים שלום.

משנה ו': מספר הפסוקים שאומרים במלכויות, זכרונות ושופר, ומקורם של הפסוקים

אין פוחתין מעשר מלכויות, מעשרה זכרונות, מעשרה שופרות.
רבי יוחנן בן נורי אומר: אם אמר שלש שלש מכלן, יצא.
אין מוכירין זכרון מלכות ושופר של פרענות.
מתחיל בתורה ומשלים בנביא.
רבי יוסי אומר: אם השלים בתורה יצא.

- 1 תנא קמא: אין פוחתים מעשרה פסוקים למלכויות, מעשרה לזכרונות ומעשרה לשופרות.
- 2 רבי יוחנן בן נורי: אם אומרים 3 פסוקים לכל אחד, גם כן יצא ידי חובה.
- 3 אין אומרים פסוקים שיש בהם פרענות.
- 4 סדר הפסוקים:
- 4.1 תנא קמא הפסוקים הראשונים מהתורה, אח"כ מהכתובים ולבסוף מהנביאים.
- 4.2 רבי יוסי: גם הפסוק האחרון צריך להיות מהתורה. אך אם סיים בנביא, בדיעבד יצא.

משנה ז': בראש השנה תוקעים בתפילת מוסף. בימים שאומרים הלל אומרים אותו בשחרית

העובר לפני התבה ביום טוב של ראש השנה, השני מתקיע.
ובשעת ההלל, הראשון מקרא את ההלל.

משנה ח': איסור חילול יו"ט עבור מצוות שופר, אפילו באיסורים דרבנן

שופר של ראש השנה, אין מעבירין עליו את התחום,
ואין מפקחין עליו את הגל,
לא עולין באילן,
ולא רוכבין על גבי בהמה,
ולא שמים על פני המים.
ואין חותכין אותו, בין בדבר שהוא משום נטבות, ובין בדבר שהוא משום לא תעשה.
אבל אם רצה לתן לתוכו מים או יין, יתן.

אין מעבירין את התינוקות מלתקוע, אבל מתעסקין עמהן עד שילמדו.
והמתעסק, לא יצא.
והשומע מן המתעסק, לא יצא.

- 1 אין עושים את הדברים הבאים לצורך שופר ביו"ט:
 - 1.1 אין יוצאים חוץ לתחום כדי להביא שופר.
 - 1.2 אין להזיז אבנים ביו"ט כדי להוציא שופר שנמצא תחתיהם.
 - 1.3 אין עולים על אילן כדי להוריד שופר.
 - 1.4 אין לרכב על בהמה כדי לשמוע קול שופר.
 - 1.5 אין לשוט על פני המים כדי לשמוע קול שופר.
 - 1.6 אין חותכים שופר כדי לתקנו לתקיעות. (בין אם האסור דרבנן ובין דאורייתא).

כותרת נוספת: התעסקות בשופר ביו"ט כדי ללמוד לתקוע

- 1 מותר ללמד ביו"ט את הילדים לתקוע.
- 2 המתלמד לתקוע לא יוצא ידי חובה בקולות שהוא משמיע.
- 3 מי ששומע ממתלמד לא יוצא ידי חובה.

משנה ט': מנין הקולות ושיעורן

סדר תקיעות:
שלש של שלש שלש.
שעור תקיעה, כשלש תרועות.
שעור תרועה, כשלש יבבות.
תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים, אין בידו אלא אחת.
מי שגבר ואחר כך נתמנה לו שופר, תוקע ומריע ותוקע שלש פעמים.

**כְּנִסְם נְשָׁלִיחַ צְבוֹר חַיָּב, כִּף כָּל יַחִיד וְיַחִיד חַיָּב.
רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: נְשָׁלִיחַ צְבוֹר מוֹצִיא אֶת הַרְבִּים יְדֵי חוֹבָתוֹ.**

- 1 תוקעים 3 פעמים: ראשונה למלכויות, שניה לזכרונות ושלישית לשופרות.
 - 2 בכל פעם, תוקעים 3 קולות תקיעה תרועה ותקיעה.
 - 3 שיעורי התקיעות:
 - 3.1 כל התקיעות (שש במספר) כשעור 3 התרועות.
 - 3.2 שעור תרועה כשיעור 3 קולות תכופים וקצרים.
 - 3.3 אם התוקע משך את התקיעה שלאחר התרועה זמן כפול מהנדרש:
 - 3.3.1 אין זה מועיל לתרועה הבאה.
 - 3.3.2 צריך לחזור ולתקוע תקיעה לפני התרועה הבאה.
 - 4 התפלל מלכויות, זכרונות ושופרות, ורק אח"כ נזדמן לו שופר, תוקע ומריע ותוקע 3 פעמים.
- כותרת נוספת: את מי שליח הצבור מוציא ידי חובה בתפילתו ?**
- 1 תנא קמא: אינו מוציא ידי חובה את מי שידוע להתפלל, אלא רק את מי שאינו יודע.
 - 2 רבן גמליאל: מוציא ידי חובה, גם את מי שידוע וגם את מי שאינו יודע.